

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 341

Gospodarka i przestrzeń

Redaktorzy naukowi
Stanisław Korenik
Niki Derlukiewicz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-457-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Dariusz Głuszczyk: Ekonomiczne bariery działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w regionach Polski a Krajowy Fundusz Kapitałowy	11
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor: Biogospodarka a zarządzanie marketingowe w wybranych jednostkach samorządu terytorialnego	23
Piotr Hajduga: Rewitalizacja przestrzeni śródmiejskiej na przykładzie Świdnicy – wybrane aspekty	37
Amelia Kin: Zarządzanie ryzykiem w przedsiębiorstwach MŚP a kryzys finansowy	54
Beata Kisielewicz: Rozwój społeczno-ekonomiczny Polski Wschodniej – wybrane aspekty	62
Dorota Korenik: Formy oddziaływania samorządu terytorialnego na regionalny sektor finansowy	72
Aleksandra Koźlak: Ocena dostępności transportowej ośrodków wiedzy i innowacji w Polsce	83
Agnieszka Krześ: Budżet obywatelski jako inicjatywa wspierająca postawę społeczeństwa obywatelskiego	93
Barbara Kutkowska, Tomasz Pilawka: Rola Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW) w budowaniu kapitału społecznego wsi	104
Florian Kuźnik: Polityka miejska regionu przemysłowego	120
Henryk Łabędzki, Mirosław Struś: Społeczne determinanty rozwoju przygranicznych obszarów wiejskich w południowo-zachodniej Polsce	136
Andrzej Luczyszyn, Agnieszka Chołodecka: Globalizacja gospodarki a przekształcenia sektora lokalnego – wybrane problemy.....	146
Magdalena Łyszkiewicz: Audyt zgodności opracowania wieloletniej prognozy finansowej gminy z wymogami ustawy o finansach publicznych ...	158
Marian Maciejuk: Pomoc publiczna przedsiębiorcom w Polsce w okresie kryzysu.....	171
Katarzyna Miszczak: Kapitał społeczny, ludzki i kreatywny w rozwoju gospodarczym	182
Monika Musiał-Malago: Stan zaawansowania planowania przestrzennego w gminach na przykładzie miasta Krakowa	199
Mirosława Marzena Nowak: Miejsce spółdzielni mleczarskich w rozwoju regionalnym: przypadek województwo łódzkie, Polska	213

Monika Paradowska: Innowacje jako determinanta zrównoważonego rozwoju transportu w miastach.....	223
Andrzej Raczyk: Internacjonalizacja działalności podmiotów gospodarczych na przykładzie pogranicza polsko-niemieckiego	236
Małgorzata Rogowska: Jakość przestrzeni publicznej w rozwoju aglomeracji miejskich.....	245
Karolina Rosomacha: Wpływ wiedzy i innowacji na rozwój regionów w Republice Czeskiej	254
Dorota Rynio: Dylematy polityki regionalnej w nowym okresie programowania w UE	263
Alicja Słodczyk: Przemiany Warszawy na tle modelu miasta postmodernistycznego	274
Mirosław Struś, Henryk Łabędzki: Rola kapitału społecznego w rozwoju obszarów przygranicznych południowo-zachodniej Polski.....	285
Monika Szymura: Ochrona prawnoautorska w gospodarce opartej na wiedzy	294
Eugeniusz Wojciechowski: Ekonomiczny wymiar administracji publicznej .	304
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Rozwój województw Polski Południowej z uwzględnieniem metropolii	315

Summaries

Dariusz Głuszczyk: Economic barriers to innovation activity of enterprises in the regions of Poland vs. Polish National Capital Fund.....	22
Hanna Godlewska-Majkowska, Agnieszka Komor: Bio-economy and marketing management in selected local government units	36
Piotr Hajduga: Revitalisation of downtown space on example of Świdnica – chosen aspects.....	53
Amelia Kin: Risk management in SMEs and the financial crisis.....	61
Beata Kisielewicz: Socio-economic development of Eastern Poland – chosen aspects.....	71
Dorota Korenik: Forms of influence of regional government on the regional financial sector	82
Aleksandra Koźlak: Assessment of transport accessibility to centres of knowledge and innovation in Poland.....	92
Agnieszka Krześ: Participatory budgeting as an initiative supporting the attitude of civil society.....	103
Barbara Kutkowska, Tomasz Pilawka: The role of National Network of Rural Areas (NNRA) in the creation of social capital of rural areas	119
Florian Kuźnik: Urban policy in a post-industrial region	133
Henryk Łabędzki, Mirosław Struś: Social determinants of rural border areas development in south western part of Poland.....	145

Andrzej Łuczyszyn, Agnieszka Chołodecka: Globalization of economy and transformation of the local sector – selected problems	157
Magdalena Łyszkiewicz: Auditing the conformity of multi-year financial outlooks of a community with the public finance act	170
Marian Maciejuk: Public aid for entrepreneurs in Poland in the recession period	181
Katarzyna Miszczak: Social capital, human capital and creative capital in economic development	198
Monika Musiał-Malago: The stage of spatial planning in municipalities on the example of the city of Krakow	212
Mirosława Marzena Nowak: Place of dairy cooperatives in the regional development: case of Lodz Voivodeship, Poland	222
Monika Paradowska: Innovations as a determinant of sustainable urban transport development	235
Andrzej Raczyk: Internationalization of enterprises – Polish-German borderland case study	244
Małgorzata Rogowska: The quality of public space in agglomeration	253
Karolina Rosomacha: The impact of knowledge and innovation on the development of regions in the Czech Republic	262
Dorota Rynio: Dilemmas of regional policy in a new programming period of the EU	273
Alicja Słodczyk: Changes of Warsaw on a background of postmodern city ...	284
Mirosław Struś, Henryk Łabędzki: The role of social capital in the development of border areas of south-western Poland	293
Monika Szymura: Protection of authors' rights in knowledge-based market economy	303
Eugeniusz Wojciechowski: Economic dimension of public administration ...	314
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Development of voivodeships of southern Poland with reference to the metropolises	326

Florian Kuźnik

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

POLITYKA MIEJSKA REGIONU POPRZEMYSŁOWEGO

Streszczenie: Artykuł odnosi się do specyfiki polityki miejskiej w regionie przemysłowym. W polskich warunkach wiele regionów przeszło głęboki proces restrukturyzacji przemysłu. Skutki restrukturyzacji kumulują się w strukturach miejskich. Skala tych skutków powoduje, że potrzebna staje się polityka miejska jako interwencja na rzecz miast, które w pojedynkę nie poradzą sobie z wyzwaniami rozwojowymi. W artykule omówione zostały kwestie restrukturyzacji i deindustrializacji regionów zurbanizowanych oraz wyzwania i orientacje strategiczne polityki miejskiej regionu przemysłowego.

Słowa kluczowe: polityka miejska, region przemysłowy, miasto przemysłowe, restrukturyzacja.

DOI: 10.15611/pn.2014.341.10

1. Wstęp

Polityka miejska zaczyna być stopniowo wprowadzana w polski system programowania rozwoju. Dobrze się stało, że po wstępnych sugestiach, które można odnaleźć w krajowej strategii rozwoju regionalnego i koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, rząd zdecydował się wprowadzić politykę miejską do perspektywy programowania polityki spójności na lata 2014-2020. O politykę miejską w Polsce upominało się od lat wiele środowisk profesjonalnych zajmujących się sprawami rozwoju miejskiego i zagospodarowania przestrzennego. Polityka miejska powinna być prowadzona na wielu poziomach polityczno-decyzyjnych. Jednym z takich nieredukowalnych poziomów jest poziom regionalny, reprezentowany przez samorząd województwa i inne gremia decyzyjne artykułujące stanowiska środowisk miejskich regionu.

Celem artykułu jest przedstawienie specyfiki miejskiej w polityce regionu przemysłowego. Region przemysłowy pojawia się z chwilą zaawansowanej restrukturyzacji przemysłu zlokalizowanego w jego miastach. To miasta stają się przemysłowe i zaczynają generować specyficzne problemy rozwojowe. Załamuje się ich dotychczasowa ścieżka rozwojowa i zaczynają występować zasadnicze trud-

ności w kreowaniu innej, nowej ścieżki rozwojowej. Trudności te mają w pierwszej kolejności charakter mentalny i koncepcyjny – trudno zrozumieć to, co się dzieje i pogodzić się z tym, a jeszcze trudniej wyobrazić sobie oczekiwaną przyszłość. W wielu polskich regionach silnie zurbanizowanych przemysł był przez lata podstawą gospodarki. Z chwilą jego, choćby tylko częściowego schyłku problemy miast regionu stają się problemami regionalnymi. Wymagają przemysłanej interwencji z zewnątrz, w pierwszej kolejności interwencji w postaci polityki regionu. Polityka ta może przybrać postać polityki miejskiej regionu poprzemysłowego.

2. Syndrom regionu poprzemysłowego

Polska gospodarka przeszła w ostatnim dwudziestolecu proces przekształceń strukturalnych. Główny ciężar zmian dokonał się w sektorze wytwórczym, przede wszystkim w przemyśle. Zmiany strukturalne w przemyśle, choć w przeważającej mierze pozytywne, zaowocowały różnorodnymi przejawami procesów likwidacji. Częściowej, a niekiedy prawie całkowitej likwidacji uległy nawet całe sektory przemysłowe. Przykładem częściowej likwidacji jest przemysł węglowy i stalowy, skoncentrowany w kilku regionach kraju. Prawie całkowita likwidacja dotknęła przemysłu włókienniczego czy stoczniowego. W skali całej gospodarki narodowej przemysł obronił się jako całość, rozwinęły się nowe sektory. Statystyki dotyczące struktury sektorowej gospodarki narodowej pokazują spadek udziału sektora wytwórczego, w tym głównie przemysłu w gospodarce narodowej. Spadek ten jeszcze wyraźniej jest widoczny na obszarach dużych aglomeracji miejskich i w regionach silnie zurbanizowanych. Rośnie w Polsce, co odpowiada głównym trendom rozwoju gospodarki światowej, udział sektora usługowego. Widać to wyraźnie w regionach zurbanizowanych (załączniki 1 i 2).

Deindustrializacja stała się powszechnym zjawiskiem w gospodarce światowej końca XX wieku¹. Spojrzenie na polską gospodarkę narodową jako całość nie upoważnia do wysuwania tezy o jej deindustrializacji. Można żałować upadku niektórych sektorów przemysłowych, a także w tym zakresie przypisywać winę polityce gospodarczej państwa lub błędom popełnionym w konkretnych przedsiębiorstwach. Nie można jednak nie dostrzec jednocześnie dynamiki rozwojowej polskiego przemysłu. Obraz przekształceń strukturalnych przemysłu wygląda jednak inaczej, jeżeli popatrzy się nań poprzez pryzmat gospodarki regionalnej i miejskiej. Skoncentrowane na jakimś obszarze likwidacje zdolności wytwórczych, a często całych przedsiębiorstw powodują radykalną zmianę struktury gospodarczej miasta, zespołu miejskiego czy nawet całego regionu. W tym rozumieniu poprzez poziom gospodarki regionu można mówić o syndromie regionu poprzemysłowego.

---

¹ R. Rowthorn, R. Ramaswamy, *Deindustrialisation: Values and Implications*. [w:] *Staff Studies for the World Economic Outlook. World Economic and Financial Surveys*, IMF, Washington 1997; *The Challenge of Urban Government. Policies and Practices*, Edited by W. Freire, R. Stren. World Bank Insitute, January 2001, s. 54, 55.

Syndrom regionu poprzemysłowego pojawia się w regionach, w których można odnotować następujące zjawiska:

- region przeszedł proces głębokiej restrukturyzacji i dokonały się procesy likwidacyjne w jego przestrzeniach miejskich i sektorach przemysłowych;
- przemysł zaczyna odgrywać drugorzędną rolę w gospodarce regionu, w myśleniu o przyszłości regionu przemysł nie pojawia się jako rdzeń strategiczny gospodarki regionu;
- w regionie pojawiły się sektory nowej gospodarki, w tym rozwój usług specjalistycznych i procesy metropolizacji;
- w regionie pojawiają się próby odbudowy starych sektorów przemysłowych.

Głęboka restrukturyzacja gospodarki regionu charakteryzuje się szerokim zakresem zmian strukturalnych obejmującym wiele sektorów przemysłowych i liczne likwidacje skutkujące znacznym zmniejszeniem skali działania przemysłu². Zmniejszona skala działania/obrotów przemysłu i likwidacje jego zdolności wytwórczych wywołują natychmiastowe skutki w gospodarce regionu. Najważniejsze w tym względzie są skutki dotyczące sfery zatrudnienia i gospodarki terenami³. Trwała utrata miejsc pracy i wzrost bezrobocia strukturalnego pojawiają się równoległe z procesami likwidacyjnymi. Likwidacje wywołują także zjawisko poprzemysłowych terenów porzuconych. W polskich realiach gospodarczych lat 90. XX wieku obszary po likwidowanych instalacjach przemysłowych były gruntami przedsiębiorstw państwowych, co tym bardziej ułatwiało ich „porzucenie” i brak zainteresowania właściciela publicznego ich rewitalizacją. Do negatywnych skutków restrukturyzacji, obok zjawisk w sferze zatrudnienia i gospodarki terenami, dochodzą jeszcze skutki finansowe. Utrata zdolności wytwórczych i miejsc pracy w przemyśle regionu odbija się niekorzystnie i na dochodach, i wydatkach budżetowych jednostek samorządu terytorialnego. Zmniejszają się wpływy z podatków, którymi zasilane są te budżety, i rosną potencjalne wydatki, które warto by ponieść od razu, aby zatrzymać mechanizm negatywnych dostosowań strukturalnych w regionie, np. spadek cen nieruchomości w degradujących się dzielnicach miast przemysłowych.

Przemysł w fazie restrukturyzacji lub po restrukturyzacji pozostaje ciągle zagrożonym segmentem gospodarki regionu. Restrukturyzacja przemysłowa jest długim procesem współzależnych zmian. Nigdy tak naprawdę nie wiadomo, czy już się zakończyła, czy trzeba oczekiwać na jej „drugą falę”. Wywołuje to zjawisko niepewności w przedsiębiorstwach i samorządowych kręgach decyzyjnych. Szczególnie w polityce rozwoju regionu i jego głównych miast przemysł już istniejący

² Na temat form i skutków likwidacji w procesie restrukturyzacji por.: F. Kuźnik (red.), *Wpływ likwidacji kopalń na gospodarkę miejską i regionalną*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2003 (rozdz. 1).

³ W ślad za redukcją zatrudnienia następuje często zjawisko depopulacji miast regionu. Por. *Zarządzanie rozwojem miast o zmniejszającej się liczbie mieszkańców (w kontekście perspektywy finansowej 2014-2020)*, materiały konferencji zorganizowanej przez Senat RP, Kancelaria Senatu, marzec 2013, s. 3.

po restrukturyzacji zaczyna być postrzegany jako drugorzędny czynnik rozwojowy. Ewentualnie oczekiwany nowy przemysł związany jest z nowymi, zewnętrznymi inwestorami. Nadzieje rozwojowe pokłada się najczęściej w sektorze usług. Tym samym więc w strategiach rozwoju regionu i strategiach rozwoju jego miast przemysłowych przemysł przestaje zajmować pozycję priorytetową, nie kreuje przyszłych rozwiązań strategicznych.

Przesunięcie punktu ciężkości na usługi w myśleniu przyszłości gospodarki regionu przemysłowego wynika z dwóch powodów. Pierwszy związany jest z silnym przekonaniem, czasami podpartym diagnozą strategiczną, że w danym regionie możliwy jest szybki rozwój usług, w tym specjalistycznych, kreujących funkcje metropolitalne. Takie myślenie ma prawo obecności w regionach silnie zurbanizowanych oraz dużych miastach i aglomeracjach miejskich, które dotychczas funkcjonowały w oparciu o przemysł⁴. W przyszłości tak jednak być nie musi. Sektor usług, w tym metropolitalnych, może z powodzeniem zastąpić przemysł w kreowaniu nowej ścieżki rozwojowej regionu i jego aglomeracji miejskiej⁵. Drugi powód wynika z pewnej bezradności co do oceny możliwości rozwojowych starego i nowego przemysłu regionu. Można często wiarygodnie ocenić, że dotychczasowy przemysł w regionie nie wróci już do dawnej skali działania. Oczekiwania na strategicznych inwestorów zewnętrznych są najczęściej wysoce niepewne. W dodatku częściej ci inwestorzy pojawiali się w polskich regionach w usługach, głównie w handlu. Przy niedorozwoju usług, jaki polskie regiony odziedziczyły po gospodarce socjalistycznej, usługi jawią się często jako klarowny czynnik rozwoju, przynajmniej w średnim horyzoncie.

W regionach restrukturyzacji przemysłowej pojawiają się czasami próby „powrotu do dawnej świetności” starych sektorów przemysłowych. Wynika to najczęściej z faktu, że restrukturyzacja likwidacyjna poszła zbyt daleko – zlikwidowano na wyrost instalacje przemysłowe, zbyt radykalnie ograniczono szkolnictwo zawodowe związane z danym sektorem przemysłowym, zabrakło w przeszłości asystencji polityki gospodarczej państwa w ratowaniu zagrożonych upadłością przedsiębiorstw państwowych. W efekcie pojawiają się w niektórych regionach udane wzrosty aktywności starego przemysłu. W ostatecznym rozrachunku pokazują one jedynie częściowe możliwości odbudowania starej pozycji danego sektora przemysłowego regionu. Utrwała to syndrom regionu poprzemysłowego.

W syndromie regionu poprzemysłowego najważniejsze jest to, że znika wiara w przemysł jako podstawowy, najważniejszy czynnik rozwoju regionu. Zastępuje

⁴ *Trend in Urbanisation and Urban Policies In OECD Countries. What Lessons for China?*, OECD, Paris 2010, s. 28-31. W opracowaniach przeglądowych, np. *Urban World: Mapping the Economic Power of Cities* (R. Dobbs, S. Smit, J. Manyika, CH. Roxburgh, A. Restrepo), McKinsey Global Institute, March 2011, za silny obszar miejski wyrosły na przemyśle uchodzi Zagłębie Ruhry.

⁵ *Local Economic Development. LED Quick Reference*, Urban Development Unit, World Bank Washington DC, August 2001, s. 4; X. Greffe, *Le développement local*, Éditions de l'Aube, DATAR 2002, s. 5-8.

ją przekonanie, że koniecznie trzeba szukać innych dźwigni rozwojowych regionu. Najczęściej znajduje się je w usługach oraz małej i średniej przedsiębiorczości, która nie wyklucza wytwórczości, w tym przemysłu. Nie oznacza to niechęci regionalnych i miejskich czynników decyzyjnych do „wielkiego” przemysłu. Oznacza jedynie poszukiwania innej, poindustrialnej doktryny rozwojowej. Gdyby w danym regionie znowu pojawił się przemysł, w domyśle inteligentny, przyjazny środowisku, wykorzystujący istniejące i kreujące nowe zasoby regionu, byłby przyjęty z wielkim zadowoleniem. Rzecz w tym, że władze i środowiska opiniotwórcze regionu nie mogą pozwolić sobie na budowanie doktryny rozwojowej w oparciu o takie wyidealizowane przesłanki. W dodatku z kręgów decyzyjnych przemysłu przychodzą często sygnały świadczące o chęci powrotu do starych praktyk z wykorzystaniem publicznych środków finansowych, np. w energetyce korporacyjnej.

3. Status polityki miejskiej regionu poprzemysłowego

Polityka miejska jest formą interwencji publicznej w rozwój miejski, podejmowanej z poziomu narodowego i regionalnego. Jest to interwencja strategiczna, koncepcyjnie przygotowana i stabilnie wkomponowana w system zarządzania polityką rozwoju. Interwencja „z góry” jest uzasadniona złożonością i ponadlokalnym charakterem współczesnych procesów urbanizacji. W regionie poprzemysłowym skala przekształceń strukturalnych, w tym negatywnych dostosowań strukturalnych, stwarza dodatkowe zapotrzebowanie na interwencję strategiczną z zewnątrz, która może przyjąć formę polityki miejskiej.

Rozwój miejski we współczesnym świecie przybiera nowe, złożone formy przestrzenne, których wyrazem są wielomilionowe miasta światowe/globalne i obszary metropolitalne o znaczeniu ponadnarodowym, kontynentalnym czy globalnym. Tego typu duże centra i przestrzenie miejskie strukturalizują przestrzeń w skali globalnej, wywierają wpływ na pozostałe struktury miejskie i mogą łatwo doprowadzić do peryferyzacji miast, które nie znalazły się w sieciach powiązań i oddziaływań pozytywnych tych dużych, silnych struktur miejskich. W tym rozumieniu metropolizacja przestrzeni miejskiej dotyczy wszystkich miast, także tych, które nie są i nie będą w przyszłości metropoliami. W szczególności dotyczy miast i regionów poprzemysłowych, które są najbardziej zagrożone negatywnymi skutkami metropolizacji. Dawne regiony przemysłowe wytworzyły w przeszłości złożone struktury przemysłowo-urbanistyczne i zespoły miejskie, liczące niekiedy po kilka czy nawet kilkanaście milionów mieszkańców. W fazie poindustrialnej tego typu zespoły miejskie albo przekształcają się w obszary metropolitalne, albo staną się wielowymiarowym problemem narodowym danego państwa.

Warto zwrócić uwagę na odrębność tematyczną regionalnego wymiaru rozwoju miejskiego i regionalnego poziomu polityczno-decyzyjnego dla rozstrzygania problemów rozwojowych przestrzeni miejskich. Region, w rozumieniu ekonomicznym, jest od dawna postrzegany w geografii ekonomicznej i ekonomii regionalnej jako

odrębny system przestrzenno-gospodarczy. Wiele procesów rozwoju współczesnych gospodarek, w tym restrukturyzacyjnych i innowacyjnych, rozgrywa się w przestrzeniach regionalnych. Jakość sieci osadniczej regionu staje się jednym z podstawowych wyznaczników – atutów lub barier – dynamiki rozwojowej. W przypadku regionów silnie zurbanizowanych lub wręcz regionów miejskich kształtowanie (się) struktur miejskich w wymiarze regionalnym jest wstępem do analizy pozostałych procesów rozwojowych. Znaczenie przestrzeni i struktur miejskich regionu podlega pewnego rodzaju dowartościowaniu, jeżeli doloży się do tego wymiar społeczny rozwoju regionalnego. Struktury osiedleńcze miast, poza strukturami przestrzeni biurowych dużych korporacji, przemysłowych, handlowych, edukacyjnych itp., układają się regionalnie, a nie lokalnie. W przestrzeni miejskiej regionu tworzą się nowe relacje praca–mieszkanie–wypoczynek, nowe ciągi dojazdów do pracy, nauki, kultury. Zmianie ulega waloryzacja przestrzeni miejskich, jakiej dokonują gospodarstwa domowe, wspólnoty lokalne, powstają nowe układy więzi społecznych, tworzą się nowe terytoria życia. Najlepszymi przykładami tych nowych tendencji i to przykładami ocenianymi na ogół negatywnie są: urbanizacja rozlana i segregacja w przestrzeniach miejskich, której wyrazem są osiedla grodzone (*gated communities*).

Miasta są systemami otwartymi. Oznacza to, że w przestrzeni miasta lokalizują się różne aktywności funkcjonujące niezależnie od władz miasta. Miasto nie sprawuje nad nimi kontroli, czasami, w przypadku różnych procesów likwidacyjnych, nie jest w stanie sprzeciwić się niekorzystnym z punktu widzenia przyszłości miasta zmianom w zagospodarowaniu przestrzennym. Miasto może też pozostawiać na uboczu swojej polityki problemy i wyzwania rozwojowe szczególnie trudne, takie do których nie ma ani uprawnień i instrumentów decyzyjnych, ani wystarczających zasobów do użycia celem wywołania oczekiwanych zmian. Jest to szczególnie widoczne w regionach poprzemysłowych, gdzie skala zjawisk negatywnych wywołuje dodatkowe odruch bezradności władz miasta pozostającego bez wsparcia zewnętrznego. W takich sytuacjach występuje szczególna potrzeba interwencji z poziomów polityczno-decyzyjnych wyższych niż miejski.

Poziomem rozstrzygnięć politycznych, w rozumieniu polityki rozwoju, najbliższym miastu jest poziom regionalny. Polityka rozwoju regionu, niekoniecznie polityka miejska regionu w ścisłym tego słowa znaczeniu, zawsze pozostaje w ścisłym związku z polityką rozwoju lokalnego. Polityka może się narodzić w warunkach konsensusu wewnątrz regionu i powinna w pełni respektować zasadę pomocniczości. Innymi słowy, polityka miejska regionu powinna wykazać swoją przydatność miastom, swoją użyteczność w rozwiązywaniu tych problemów miejskich, których nie są w stanie rozwiązać same miasta, nawet współdziałając z sobą. Tu warto przy okazji zwrócić uwagę na niebezpieczeństwo przeceniania oddolnych inicjatyw współdziałania partnerskiego gmin (miast). Gminy pozostawione same w warunkach pewnego „ryнку współdziałania” zaczynają taki „rynek” rozumieć dosłownie i zachowywać się racjonalnie, to znaczy, że zaczynają bardziej konkurować między

sobą niż współdziałać, szczególnie wtedy gdy w warunkach konkursowych są do wzięcia dodatkowe środki finansowe.

Polityka miejska w Polsce znajduje się na etapie budowania jej podstaw koncepcyjnych i polityczno-decyzyjnych. Pozostaje jeszcze ciągle niedookreślona. Niejasne do końca pozostaje jej umiejscowienie w strukturze wielu polityk rozwoju⁶. Nie do końca też określony został jej zakres przedmiotowy. Wiadomo, kto miałby prowadzić taką politykę: rząd ze swoją krajową polityką miejską i samorząd województwa z regionalną polityką miejską. Polityka miejska zaczyna się stopniowo wyodrębniać w ramach polityki spójności, czyli polityki regionalnej.

Kompleksowy zarys programu polityki miejskiej państwa przedstawił już w 2009 r. zespół pod kierunkiem T. Markowskiego⁷. Określono w nim podstawowe obszary polityki miejskiej państwa. W opracowaniu warte podkreślenia jest również dopominanie się o doktrynalną wykładnię polityki miejskiej rządu. Doktryna polityki miejskiej państwa powinna być wyraziście osadzona w nurcie myślenia o przyszłości miast europejskich i oparta na takich dokumentach, jak m.in. Karta Lipska czy Agenda Terytorialna Unii Europejskiej⁸. Występuje w nich wyraźne odwołanie się do dorobku kultury i cywilizacji miejskiej Europy jako fundamentu budowy wizji przyszłości miast europejskich. Taka wykładnia doktrynalna pokazująca aksjologiczne nastawienie państwa co do swoich obszarów miejskich byłaby wysoce użyteczna w procesie tworzenia koncepcji regionalnych polityk miejskich.

Wsparciem dla uruchomienia polityki miejskiej państwa oraz polityki miejskiej w regionach są również takie dokumenty programowe rządu, jak krajowa strategia rozwoju regionalnego i koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju. Krajowa strategia rozwoju regionalnego w aglomeracjach i obszarach metropolitalnych widzi podstawowe terytoria/bieguny rozwoju nowej gospodarki. Identyfikowane są w niej także obszary miejskie wymagające wsparcia w rozumieniu spójności społecznej i ekonomicznej. Koncepcja polaryzacyjno-dyfuzyjna – wyraźna w początkowym projekcie, a złagodzona w redakcji finalnej wersji krajowej strategii rozwoju regionalnego – sugeruje, że interwencja w rozwój miejski powinna być prowadzona na różnych poziomach polityczno-decyzyjnych i koordynowana w skali kraju. Polityka miejska rządu ma się spotkać z polityką miejską regionów, a przynajmniej polityką dużych regionów miejskich.

---

⁶ I. Pietrzyk, *Perspektywy rozwoju regionalnego po 2013 roku*, referat na konferencję ogólnopolską „Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013 roku”, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, KPZK PAN, Kraków 23.09.2011.

⁷ *Polityka miejska państwa. Cele, priorytety, instrumenty*, opracował zespół w składzie: T. Markowski (kierownik), S. Gzell, M. Kochanowski, J. Korzeń, T. Taczewski, M. Staniszkis, W. Suchorzewski, T. Ossowicz, G. Rembacz, Warszawa 5.06.2009, mps powielany.

⁸ *Guide sur la dimension urbaine des politiques de l'Union européenne. Introduction et partie 1*, Commission Européenne, Bruxelles 2010; Nieformalne spotkanie ministrów w Toledo w sprawie rozwoju obszarów miejskich. *Deklaracja*. Presidencia Española, Toledo 22.06.2010, tłumaczenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

W projekcie „Założeń krajowej polityki miejskiej”⁹ polityka miejska państwa została zdefiniowana jako terytorialnie ukierunkowane działania na rzecz zrównoważonego rozwoju miast i ich obszarów funkcjonalnych (s. 4). Punkt ciężkości został postawiony na funkcjonalne obszary miast, a tym samym na wspólne działania miast, które taki obszar tworzą i zorganizowały się do wspólnego działania. Założenia krajowej polityki miejskiej definiują na wstępie zasady jej prowadzenia, w tym m.in. zasadę zintegrowanego podejścia terytorialnego, co umożliwi indywidualne rozpatrywanie kwestii rozwojowych w różnych typach funkcjonalnych obszarów miejskich. W łączności z lansowaną od lat przez Unię Europejską zasadą wielopoziomowego zarządzania umożliwi to także współdziałanie partnerskie rządu z regionami i zespołami miejskimi tworzącymi funkcjonalny obszar miejski oraz samorządu województwa ze swoimi miastami. W dalszej kolejności dokument programowy MRR określa wyzwania dla Polski, wynikające ze sfery rozwoju miast i procesów urbanizacji, cel strategiczny polityki miejskiej i cele szczegółowe do roku 2020 oraz bardzo skrótowo instrumenty tej polityki. Wyzwania rozwojowe i cele krajowej polityki miejskiej tworzą merytorycznie integralną całość. Przypominają nam wszystkim, że miasta, w tym wielkie miasta mające wymiar metropolitalny, są podstawą rozwoju nowej gospodarki i nowoczesności państwa. To one będą kreować wzrost gospodarczy i trwałe miejsca pracy, one też zapewnią powiązania Polski w przestrzeniach globalnych i sieciach zglobalizowanej gospodarki światowej. Miasta i duże zespoły miejskie przesądzą o konkurencyjności polskiej gospodarki.

Instrumentarium polityki miejskiej, krajowej a także regionalnej zostało zaprezentowane w innym dokumencie programowym MRR¹⁰. W „Zasadach uwzględniania wymiaru miejskiego w polityce spójności UE...” przewiduje się wiele instrumentów. Podstawowe znaczenie w perspektywie programowania polityki spójności na lata 2014-2020 będą z pewnością mieć zintegrowane inwestycje terytorialne (ZIT) oraz instrumenty zwrotne: kredyty, pożyczki, inicjatywy typu inicjatywa JESSICA. Do tego dochodzą jeszcze środki finansowe budżetu państwa i budżetów jednostek samorządowych oraz środki finansowe funduszy celowych, takich jak np. Narodowy czy Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Podstawowe znaczenie dla uruchomienia polityki miejskiej w Polsce będą miały zintegrowane inwestycje terytorialne. Im też dokument MRR „Zasady uwzględniania wymiaru miejskiego...” poświęca najwięcej uwagi. W instrumencie tym najważniejsze wydaje się współdziałanie miast/gmin obszaru funkcjonalnego przekraczające bariery granic administracyjnych. W ramach ZIT-ów pojawi się, już formułowany przez MRR, proces programowania rozwoju funkcjonalnego obszaru miejskiego. Konieczne też będzie przygotowanie systemu zarządzania ZIT-ami, w tym zorgani-

⁹ *Założenia krajowej polityki miejskiej*, projekt, MRR, Warszawa, lipiec 2012.

¹⁰ *Zasady uwzględniania wymiaru miejskiego w polityce spójności UE, w tym realizacja Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, Programowanie perspektywy finansowej na lata 2014-2020*, MRR, projekt z 4 stycznia 2013.

zowanie wielu funkcji zarządczych obejmujących zespół miejski jako obszar funkcjonalny. Trzeba mieć nadzieję, że praktyka zarządzania ZIT-ami podniesie na wyższy poziom polskie dyskusje i debaty na temat zarządzania aglomeracjami, w tym ewentualnego ustawodawstwa dotyczącego struktur samorządowych w aglomeracjach miejskich.

4. Strategiczne wyzwania polityki miejskiej regionu przemysłowego

Politykę miejską regionu należy traktować jako typ polityki rozwoju, w ramach której na rozwój patrzy się poprzez struktury miejskie, a dynamiczne, rozwijające się miasta są podstawą rozwoju regionu. Polityka miejska regionu nie powinna być traktowana jako jedna z wielu polityk sektorowych, ale jako polityka horyzontalna. W przypadku regionu przemysłowego profil jego polityki miejskiej wyznaczają następujące zagadnienia, które można traktować jako wyzwania tej polityki:

- metropolizacja aglomeracji regionu, rozpatrywana głównie poprzez rozwój funkcji metropolitalnych;
- koncentracja aktywności gospodarczej i osadnictwa w nowych pasmach rozwoju i korytarzach transportowych;
- rewitalizacja terenów przemysłowych;
- przebudowa śródmieść głównych miast regionu z uwzględnieniem warunków przestrzennych funkcjonowania nowej gospodarki regionu.

Metropolizacja jako wyzwanie polityki miejskiej regionu przemysłowego pojawia się w regionach silnie zurbanizowanych, w których funkcjonują duże, także przemysłowe aglomeracje miejskie. Finalnie chodzi tu o wzmocnienie i rozwój funkcji metropolitalnych, które ściśle związane są ze specjalistycznymi usługami wyższego rzędu. W aglomeracjach miejskich/miejsko-przemysłowych takie usługi zazwyczaj są obecne i wymagają wsparcia. Wsparcie to odnosi się w pierwszej kolejności do takich infrastruktur zasługujących na miano metropolitalnych, jak: transportowa (lotniska, autostrady, kleje wielkich prędkości itp.), ochrony środowiska, otoczenia biznesu technologicznego, szkolnictwa wyższego i nauki, kultury wysokiej. Rozbudowa infrastruktury metropolitalnej, chociaż najczęściej preferowana przez władze regionalne, nie może być finalnym celem polityki miejskiej/metropolizacji. Infrastruktura jest tylko wsparciem dla aktywności gospodarczej uzewnętrzniającej się w postaci realnie występujących funkcji metropolitalnych. Polityka metropolitalna jako rodzaj polityki miejskiej nie jest dostępna dla każdego regionu przemysłowego.

Region przemysłowy z jednej strony posiada dobrą sieć infrastruktury technicznej, która została stworzona wcześniej na potrzeby przemysłu i osadnictwa związanego z przemysłem; z drugiej zaś procesy likwidacyjne i powstałe w ich efekcie tereny przemysłowe powodują, że zmieniają się kierunki przewozów towarowych oraz dojazdy do pracy, nauki czy zakupów. Miejsca opuszczone lub zdegradowa-

ne, w tym częściowo na nowo zagospodarowane lub rewitalizowane, generują inne relacje przestrzenne niż poprzednio. Pojawiają się także nowe przestrzenie aktywności gospodarczej i nowe przestrzenie osadnictwa. W polskich regionach poprzemysłowych podstawowym czynnikiem kreowania nowych przestrzeni aktywności gospodarczej były i są specjalne strefy ekonomiczne. Nowe przestrzenie aktywności powstały również wzdłuż nowych ciągów transportowych. Nowe przestrzenie osadnictwa i to raczej rozproszone pojawiły się w efekcie wzrostu zamożności społeczeństwa i nowych możliwości przemieszczania się w strefach podmiejskich. W tym względzie potrzebna jest przemyślana, regionalna koncepcja koncentracji działalności gospodarczej i osadnictwa, aby nie dopuścić do chaosu przestrzennego ze szkodą dla gospodarki przestrzennej regionu, w tym dla środowiska przyrodniczego. Ingerencja samorządu województwa musiałaby się rozpocząć od nowej generacji planów przestrzennych, w tym planu przestrzennego zagospodarowania województwa.

Każdy region poprzemysłowy dysponuje nadmiarem terenów poprzemysłowych. Często zajmują one przestrzenie śródmiejskie. Ich stan odbija się negatywnie na wizerunku poszczególnych miast i całego regionu. Zagospodarowanie tych terenów staje się koniecznością nie tylko dla miast, ale i całego regionu, ponieważ przekracza możliwości zasobowe poszczególnych miast.

Przechodzenie dużych miast regionu do fazy poprzemysłowej, gdzie rozwój miejski oparty jest na specjalistycznych usługach, w tym metropolitalnych, wywołuje problem przebudowy przestrzeni śródmiejskich, w tym rewitalizacji przestrzeni zdegradowanych. Pozostaje pytanie o kierunek takiej przebudowy śródmieść i ich nową specjalizację ekonomiczną. Władze regionu, o ile orientują się na metropolitalność swojej głównej aglomeracji miejskiej, powinny być zainteresowane rozwojem gospodarki kreatywnej, w tym opartej na kulturze w dużych, rdzeniowych miastach regionu. Rewitalizacja przestrzeni śródmiejskich wymaga wtedy ukierunkowania regionalnego z myślą o wykorzystaniu znaczącego potencjału kultury wysokiej znaczących w skali kraju ośrodków miejskich regionu.

5. Orientacje strategiczne i typy polityki miejskiej regionu poprzemysłowego

Polityka miejska regionu poprzemysłowego może przyjmować różne orientacje strategiczne. Tu wart podkreślenia jest fakt wyboru orientacji strategicznej, który ma charakter doktrynalny. Nie jest to wybór jednorazowy. Jest to raczej proces wyboru społecznego. Oznacza wypracowanie powszechnie w regionie akceptowanej doktryny rozwoju i budowanie w zgodności z tą doktryną systemu zarządzania regionem, który będzie w przyszłości zarządzał także polityką miejską regionu. W specyfice regionu poprzemysłowego można wskazać następujące orientacje strategiczne polityki miejskiej: infrastrukturalną, restrukturyzacyjną, metropolizacyjną, renowacyjno-socjalną.

Orientacja infrastrukturalna oznacza potraktowanie rozbudowy infrastruktury w regionie jako podstawowego narzędzia uruchamiania mechanizmu nowego rozwoju regionu. Nowa infrastruktura ma podnieść atrakcyjność regionu, przyciągnąć inwestorów zewnętrznych, zahamować odpływ ludności z miast, w których gospodarce nastąpiła trwała redukcja zatrudnienia. Nowa infrastruktura ma również umożliwić rozwój sektora usług, zarówno publicznych, jak i rynkowych. W orientacji infrastrukturalnej zakłada się *implicite*, że wystarczy przebudować region infrastrukturalnie, aby zapewnić mu dobre warunki rozwoju. Regiony restrukturyzacji przemysłowej mają zazwyczaj dobrze rozwiniętą infrastrukturę: transportową, energetyczną, wodno-kanalizacyjną, telekomunikacyjną. Przebudowa infrastruktury ma uniemożliwić rozpad istniejącego potencjału infrastruktury, a także zapewnić jego modernizację. Orientacja infrastrukturalna jest koncepcyjnie klarowna i łatwa do projektowania w fazie wdrażania polityki. Jest jednak kosztowna i oparta głównie na środkach publicznych.

Orientacja restrukturyzacyjna polityki miejskiej regionu przemysłowego koncentruje się na skutkach restrukturyzacji przemysłu w regionie. Jest to orientacja na łagodzenie negatywnych skutków restrukturyzacji, w tym na porządkowanie procesów likwidacyjnych. Orientacja ta przyjmuje do wiadomości nieuchronność restrukturyzacji i towarzyszących jej procesów likwidacyjnych¹¹. Kładzie nacisk zarówno na społeczny, jak i przestrzenny wymiar restrukturyzacji. W pierwszym przypadku dotyczy to występującego w regionie bezrobocia strukturalnego oraz obszarów zagrożenia patologiami społecznymi i wykluczeniem społecznym. W drugim przedmiotem zainteresowania stają się tereny przemysłowe i poprzemysłowe oraz degradacja zagospodarowania przestrzennego stref przemysłowych miast. Orientacja restrukturyzacyjna jest oparta na przekonaniu, że dzięki prowadzonej polityce restrukturyzacji możliwe będzie zachowanie części „starego” potencjału przemysłowego, a skutki restrukturyzacji nie wywołają w regionie dodatkowych negatywnych dostosowań strukturalnych. Orientacja restrukturyzacyjna nie ułatwia budowania w regionie nowej wizji jego rozwoju.

Orientacja metropolizacyjna polityki miejskiej jest możliwa do zastosowania w pierwszej kolejności w regionach, w których obok przemysłu funkcjonują dobrze rozwinięte usługi wyższego rzędu. Tak jest w Polsce w wielu regionach zurbanizowanych, gdzie duże aglomeracje miejskie od lat nie były już tylko aglomeracjami przemysłowymi. Orientacja ta nie jest wykluczona w innych regionach częściach kraju, nawet wiejskich. Na obszarach, gdzie nie ma dużych aglomeracji miejskich, taka orientacja jest mało przydatna. Mogłaby ewentualnie oznaczać włączenie regionu w procesy metropolizacji, które „dzieją się po sąsiedzku”. W województwach

¹¹ W Polsce często miała dodatkowe wsparcie w rządowych politykach i programach restrukturyzacji. Programy te miały charakter sektorowy. Por. F. Kuźnik, *Regionalna struktura, skala i specyfika procesów restrukturyzacji przemysłu z określeniem obszarów problemowych z punktu widzenia strategii rozwoju regionalnego w latach 2000-2006*, [w:] *Narodowa strategia rozwoju regionalnego*, red. J. Szlachta, „Biuletyn KPZK PAN” 2000, z. 191, s. 299-320.

silnie zurbanizowanych, posiadających duże aglomeracje miejskie, zmniejszenie się skali działania przemysłu i jego odejście na drugi plan stwarza dobre warunki dla szybkiego rozwoju już istniejących funkcji metropolitalnych. Orientacja metropolitalna oznacza zamiar polityczny wspierania procesu metropolizacji regionu i jego głównych ośrodków miejskich, a w dalszej kolejności koncentrowanie się na problemach i wyzwaniach rozwojowych dużych miast.

W orientacji renowacyjno-socjalnej chodzi już jedynie o uporządkowanie sytuacji w sferze społecznej i zagospodarowaniu przestrzennym po zakończonych procesach restrukturyzacji przemysłu. Akcent w rozwiązaniach strategicznych jest tu wyraźnie przesunięty na „posprzątanie po zlikwidowanym przemyśle”. Likwidujące się, w części lub całości, jednostki wytwórcze pozostawiają najczęściej w miastach tereny poprzemysłowe, zdegradowane zespoły mieszkaniowe, niepotrzebne już przemysłowi urządzenia energetyczne, transportowe, magazynowe itp. Wszystko to staje się problemem miejskim. Gdy skala i koncentracja takich pozostałości po przemyśle jest duża, problem zaczyna przybierać charakter ponadlokalny i regionalny.

Wymienione powyżej orientacje strategiczne polityki miejskiej regionu poprzemysłowego są orientacjami potencjalnymi, które nie wykluczają się nawzajem. Ukazują myśl przewodnią prowadzonej polityki. W przyjmowanych w praktyce rozwiązaniach strategicznych mogą pojawić się ich kombinacje. Orientacja metropolizacyjna może być np. połączona z infrastrukturalną, a orientacja restrukturyzacyjna z renowacyjno-socjalną. Tutaj ważne jest podkreślenie, że jakaś orientacja strategiczna jest potrzebna. Ona nadaje wyrazistość i profil polityce miejskiej. Polityka bez orientacji strategicznej staje się polityką bez wyrazu, co w dalszej kolejności nie ułatwia formułowania priorytetów i celów strategicznych.

6. Zakończenie

Regiony restrukturyzacji, które stopniowo wytracają swój potencjał przemysłowy, potrzebują programowego wsparcia zarówno w trakcie restrukturyzacji, jak i po dokonanych przekształceniach strukturalnych. W warunkach funkcjonowania polskiej gospodarki w latach 90. XX wieku sam proces restrukturyzacji przemysłu uzyskiwał wsparcie ze strony polityki gospodarczej państwa. Wsparcie to wyglądało różnie w różnych regionach – od terenów, gdzie pojawiło się zbyt późno, np. w regionie łódzkim czy na Podbeskidziu (Bielsko-Biała), do obszarów i branż, gdzie interwencja państwa była wieloaspektowa i zakrojona na szeroką skalę, np. w stosunku do górnictwa i hutnictwa na Górnym Śląsku. Kwestia miejska regionu poprzemysłowego zaczyna się tak naprawdę już po restrukturyzacji jego przemysłu. Miasta pozostają same z wieloma problemami społecznymi, gospodarczymi, środowiskowymi i przestrzennymi, które zostawił schyłkowy przemysł. Tu pojawia się potrzeba polityki miejskiej adresowanej do specyfiki danego regionu. Obok rządu i zainteresowanych miast potrzebna jest przemysłana interwencja regionu na rzecz rozwoju swoich miast i całej sieci osadniczej regionu.

Literatura

- Greffé X., *Le développement local*. Éditions de l'Aube, DATAR 2002.
- Guide sur la dimension urbaine des politiques de l'Union européenne, Introduction et partie 1*. Commission Européenne, Bruxelles 2010.
- Kuźnik F., *Regionalna struktura, skala i specyfika procesów restrukturyzacji przemysłu z określeniem obszarów problemowych z punktu widzenia strategii rozwoju regionalnego w latach 2000-2006*, [w:] *Narodowa strategia rozwoju regionalnego*, red. J. Szlachta, „Biuletyn KPZK PAN” 2000, z. 191, s. 299-320.
- Kuźnik F. (red.), *Wpływ likwidacji kopalń na gospodarkę miejską i regionalną*, Wydawnictwo AE w Katowicach, Katowice 2003.
- Nieformalne spotkanie ministrów w Toledo w sprawie rozwoju obszarów miejskich. *Deklaracja*. Presidencia Española, Toledo 22.06.2010 r., tłumaczenie: Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.
- Pietrzyk I., *Perspektywy rozwoju regionalnego po 2013 roku*, referat na konferencję ogólnopolską „Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013 roku”, Wydawnictwo UE w Krakowie, KPZK PAN, Kraków, 23.09.2011.
- Polityka miejska państwa. Cele, priorytety, instrumenty*, opracował zespół w składzie: T. Markowski (kierownik), S. Gzell, M. Kochanowski, J. Korzeń, T. Taczewski, M. Staniszkis, W. Suchorzewski, T. Ossowicz, G. Rembacz, Warszawa 5.06.2009, mps powielany.
- Rowthorn R., Ramaswamy R., *Deindustrialisation: Values and Implications*, [w:] *Staff Studies for the World Economic Outlook*, World Economic and Financial Surveys, IMF, Washington 1997.
- The Challenge of Urban Government. Policies and Practices*, eds. W. Freire, R. Stren, World Bank Insitute, January 2001, s. 54, 55.
- Trend in Urbanisation and Urban Policies In OECD Countries. What Lessons for China?*, OECD Paris 2010.
- Urban Dimension of Cohesion Policy post 2013*, Background Report, Warsaw, July 2011, report prepared by P. Swianiewicz, R. Atkinson, A. Baucz, Ministry of Regional Development, Department of Structural Policy Coordination.
- Urban World, Mapping the Economic Power of Cities* (R. Dobbs, S. Smit, J. Manyika, Ch. Roxburgh, A. Restrepo), McKinsey Global Institute, march 2011.
- Założenia krajowej polityki miejskiej*, projekt MRR, Warszawa, lipiec 2012.
- Założenia Umowy Partnerstwa*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 15 stycznia 2013, Warszawa Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Zasady uwzględniania wymiaru miejskiego w polityce spójności UE, w tym realizacja Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*. Programowanie perspektywy finansowej na lata 2014-2020, MRR, projekt z 4 stycznia 2013.
- Zarządzanie rozwojem miast o zmniejszającej się liczbie mieszkańców (w kontekście perspektywy finansowej 2014-2020)*, materiały konferencji zorganizowanej przez Senat RP, Kancelaria Senatu, marzec 2013.

URBAN POLICY IN A POST-INDUSTRIAL REGION

Summary: The issue of urban policy specifics in a post-industrial region is addressed in the paper. A lot of Polish regions have undergone vast processes of industry restructuring. The outcomes of restructuring accumulate in urban structures. Their extent is a reason for the necessity of urban policy understood as the intervention towards towns that will not be able to face their development challenges on their own. Restructuring and deindustrialization of urbanized regions are discussed in the paper with a focus on challenges and strategic orientation of the urban policy of a post-industrial region.

Keywords: urban policy, post-industrial region, post-industrial city, restructuring.

Załącznik 1.**Struktura pracujących w sektorach ekonomicznych według PKD2004 w wybranych jednostkach terytorialnych (1995-2003)**

Jednostka NUTS2/NUTS3 według układu na rok 2013	Sektor przemysłowy			Sektor usługowy razem		
	1995	2000	2003	1995	2000	2003
ŁÓDZKIE	46%	42%	40%	53%	57%	59%
Podregion 15 – łódzki	53%	50%	47%	46%	49%	52%
Podregion 16 – m. Łódź	41%	35%	30%	59%	65%	69%
MAZOWIECKIE	36%	31%	29%	63%	68%	71%
Podregion 28 – m. Warszawa	29%	25%	21%	70%	75%	78%
Podregion 29 – warszawski wschodni	45%	43%	41%	53%	56%	59%
Podregion 30 – warszawski zachodni	49%	43%	40%	49%	55%	59%
MAŁOPOLSKIE	43%	38%	35%	55%	61%	64%
Podregion 20 – krakowski	41%	42%	40%	55%	55%	58%
Podregion 21 – m. Kraków	40%	33%	28%	60%	67%	71%
ŚLĄSKIE	56%	48%	45%	43%	51%	54%
Podregion 45 – bytomski	55%	47%	41%	43%	52%	58%
Podregion 47 – gliwicki	55%	46%	43%	44%	54%	56%
Podregion 48 – katowicki	51%	44%	39%	49%	56%	61%
Podregion 50 – sosnowiecki	61%	50%	45%	38%	50%	54%
Podregion 51 – tyski	67%	62%	60%	32%	37%	39%
WIELKOPOLSKIE	44%	43%	43%	50%	53%	55%
Podregion 61 – poznański	49%	51%	50%	41%	43%	46%
Podregion 62 – m. Poznań	38%	31%	30%	61%	69%	70%
DOLNOŚLĄSKIE	45%	40%	38%	52%	58%	60%
Podregion 4 – wrocławski	45%	45%	46%	48%	49%	50%
Podregion 5 – m. Wrocław	37%	30%	25%	63%	69%	74%
POMORSKIE	39%	38%	36%	57%	59%	63%
Podregion 40 – gdański	38%	43%	40%	53%	54%	57%
Podregion 43 – trójmiejski	37%	33%	29%	61%	66%	71%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych nominalnych Banku Danych Lokalnych GUS (22.06.2013).

Załącznik 2.**Struktura pracujących w sektorach ekonomicznych według PKD2007 w wybranych jednostkach terytorialnych (2005-2011)**

Jednostka NUTS2/NUTS3 wg układu na rok 2013	Przemysł i budownictwo		Usługi razem*	
	2005	2011	2005	2011
ŁÓDZKIE	30%	28%	43%	47%
Podregion 15 – łódzki	37%	37%	38%	43%
Podregion 16 – m. Łódź	30%	26%	69%	73%
MAZOWIECKIE	21%	19%	60%	64%
Podregion 28 – m. Warszawa	17%	14%	83%	86%
Podregion 29 – warszawski wschodni	31%	31%	42%	47%
Podregion 30 – warszawski zachodni	30%	25%	47%	55%
MAŁOPOLSKIE	27%	24%	50%	48%
Podregion 20 – krakowski	23%	23%	32%	35%
Podregion 21 – m. Kraków	26%	23%	73%	76%
ŚLĄSKIE	43%	40%	51%	52%
Podregion 45 – bytomski	40%	36%	55%	57%
Podregion 47 – gliwicki	44%	41%	53%	55%
Podregion 48 – katowicki	37%	33%	63%	67%
Podregion 50 – sosnowiecki	44%	40%	50%	52%
Podregion 51 – tyski	57%	57%	38%	37%
WIELKOPOLSKIE	35%	33%	44%	47%
Podregion 61 – poznański	45%	43%	38%	42%
Podregion 62 – m. Poznań	27%	22%	72%	77%
DOLNOŚLĄSKIE	35%	34%	54%	55%
Podregion 4 – wrocławski	38%	44%	37%	36%
Podregion 5 – m. Wrocław	25%	21%	74%	78%
POMORSKIE	32%	30%	56%	58%
Podregion 40 – gdański	32%	33%	43%	47%
Podregion 43 – trójmiejski	27%	23%	72%	76%

* Suma zbiorów:

- handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja;
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości;
- pozostałe usługi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych nominalnych Banku Danych Lokalnych GUS (22.06.2013).